

**„ISTEN AJÁNDÉKAI ÉS MEGHÍVÁSA
VISSZAVONHATATLANOK”
(RÓM 11,29)¹
A zsidókkal való vallási
kapcsolatokért felelős vatikáni
bizottság új dokumentumáról**

A 2015. december 10-én megjelent szöveg alcíme szerint a II. Vatikáni zsinat *Nostra Aetate* című dokumentuma megjelenésének 50. évfordulója alkalmából kíván teológiailag reflektálni a katolikus–zsidó kapcsolatokra.²

Első szakasza (1–13. pont) visszatekint a *Nostra Aetate* hatására, amely új irányt jelölt ki az egyház és a zsidóság közötti kapcsolatban. Fölsorolja az elmúlt 50 esztendő fontos eseményeit, a katolikus egyház és zsidóság közötti párbeszéd fejlődését, megemlítve a legfontosabb vatikáni dokumentumokat, valamint II. János Pál, XVI. Benedek és Ferenc pápák szerepét, sőt kitér a zsidó oldal eredményeire.³

A második szakasz (14–20.) *a párbeszéd különleges teológiai helyét* hangsúlyozza: nem egyszerűen két külön vallás, hanem *közös gyökerekkel rendelkező vallási közösségek párbeszédéről* van szó. Ugyanis mind a kereszténység, mind pedig a rabbinikus zsidóság támaszkodik az Ószövetségi Szentírásra, azaz a Héber Bibliára, s mai alakjában mindkét közösség a Jézus korabeli zsidó hagyományok folytatója és értelmezője. A közöttük kezdetekkor meglévő szoros kapcsolat hamarosan hosszú távú feszült viszonyra alakult. Ebben a II. Vatikáni zsinat hozta meg a fordulatot, s tette lehetővé az építő párbeszédet. Különösen lényeges pontként emeli ki a dokumentum az úgynevezett *helyettesítési elmélet teológiai tarthatatlanságát*: az egyházatyáktól eredő, majd a középkorban meggyökeresedett gondolatmenet szerint az egyház mint új Izrael egyszerűen a választott nép helyére lépett volna, mivel fölismerte Jézusban a Messiást, ezért az Izraelnek adott egykori ígéretek már csakis neki szólhatnak. Röviden: az egyház „új Izrael”-e minden lényeges szempontból leváltotta a bűnös, bukott Izraelt. Ezzel szemben a dokumentum föl hívja a figyelmet arra, hogy Isten szeretete ószövetségi népe iránt továbbra is megkérdőjelezhetetlen. A zsidósággal való párbeszéd pedig igazából nem „vallásközi” (*interreligious*), sokkal inkább ugyanazon egy „valláson-belüli” (*intra-religious*), avagy egy „családon belüli” (*intra-familial*) — a kereszténység a zsidó hagyományokhoz közelítve saját alapjaihoz közeledik. E szempontból külön figyelmet érdemel az a körülmény, hogy a *Nostra Aetate* eredetileg ama

szándékból született, hogy az egyház gondolja újra a zsidósággal való kapcsolatát. E „valláson-belüli” kapcsolatrendszer első átgondolása bővült ki aztán más vallásokkal folytatott és folytatandó vallásközi párbeszédé.

Az új római dokumentum harmadik, negyedik, ötödik és hatodik szakaszait *a zsidó–keresztény párbeszéd nagy teológiai témáinak* szentelték: előkerül itt a kinyilatkoztatás (21–26.), az Ó- és Újszövetség kapcsolata, mind a Héber Biblia és a keresztény Újszövetség, mind a régi és új szövegség értelmében (27–34.); a megváltás egyetemessége Jézus Krisztusban és Isten vissza nem vont szövetsége Izraellel (35–39.), végül pedig az egyháznak a zsidókhöz szóló küldetése az Evangélium hirdetésére (40–43.).

Az utolsó szakasz (44–49.) *a párbeszéd céljait* foglalja össze. A legelső cél, hogy a keresztények és zsidók kölcsönösen mélyebben megismerjék egymást. Beleértendő ebbe a bibliai és teológia tudományok közös művelése. Ugyanakkor nemcsak a szakemberek vagy tudósok munkájáról van szó, hanem különösen fontos, hogy a *Nostra Aetate* s az azt követő dokumentumok tanulságai belekerüljenek a nevelésbe-oktatásba, kiváltképp a papképzésbe. Lényeges továbbá a tettek párbeszéde: a keresztények és zsidók világszerte arra vannak föl hívva, hogy közösen vessék be magukat az igazságosság, a béke, a teremtés megőrzése és a kiengesztelődés érdekében. E szempontból külön említést érdemel az Izraelben élő keresztény kisebbségek helyzete, valamint közös felelősségünk a mindenfajta rasszizmus és antiszemitizmus elleni éber küzdelemben.

✱

A dokumentum rövid áttekintése után legyen szabad a gazdag anyagból egyetlen teológiai kérdést kiemelni.⁴ A szöveg saját maga hív erre, hiszen benne *nem tanítóhivatali megnyilatkozást* olvasunk. Jóllehet az az egyházi tanítás szólal meg itt újra meg újra, melyet az e témával foglalkozó régebbi dokumentumok már megfogalmaztak; azonban e mostani dokumentum önmagát hangsúlyosan *a teológiai továbbgondolás kiindulópontjaként* értelmezi.

Választott tárgyunk *az üdvösség két, különböző útjának kérdése*: ennek problematikája a szövegben többször előkerül (vö. 25, 35–37.), szorosan kapcsolódik a helyettesítés már említett elméletéhez, egyszersmind alapvető a zsidó–keresztény párbeszéd, valamint az általában vett vallásközi párbeszéd szempontjából.

Nem túlzás azt állítani, hogy e kérdés a szöveg alapvető feszültségét jelöli ki. Egyrészt határozott kijelentéseket olvashatunk arról, hogy két, egymástól különböző út az üdvösségre nem létezhet. Másrészt a szöveg tagadja, hogy a zsidó vallást gyakorlók elesnének az üdvösség ígéreteitől és esélyétől. Hiszen egyrészt „*nincs üdvösség senki másban*” (ApCsel 4,12), másrészt „*Isten adományai és meghívása visszavonhatatlanok*” (Róm 11,29).⁵ Azt azonban, hogy e két, egymásnak első pillantásra ellentmondó állítást miként lehetséges következetesen együttgondolni, a dokumentum nem magyarázza meg. E kérdéssel — egészen pontosan a zsidók üdvözülésének módjával — kapcsolatban „*kikutathatatlan isteni misztérium*”-ra (*unfathomable divine mystery*) hivatkozik.⁶

Az olvasót e hivatkozás arra ösztönzi, hogy alaposabban gondolja át két alapvető hitigazság összeegyeztethetőségének kérdését.⁷ Amennyiben az üdvösségnek csak egyetlen, krisztusi útja lehetséges, s a zsidóság mégsem esik el az üdvösségtől, akkor ebből az következik, hogy a zsidóság sem lehet független a krisztusi úttól. A dokumentum helyesen kapcsolja össze Krisztust a Názáreti Jézus történeti személyével, ugyanakkor világos belőle, hogy ugyanez a Jézus az, akit a zsidóság nem ismer el Messiásnak, azaz Krisztusnak.

E ponton volna érdemes krisztológiai szempontból egy új, a szövegben kifejezetten nem említett szempontot bevezetni. Krisztus ugyanis, mint *Logosz*, mint a *Szenháromság második személye*, egyrészt valóban a történeti Jézussal lépett egységre és ezért rajta keresztül ismerhető meg, ugyanakkor létében egyszerre megelőzi és fölülmúlja a történeti emberi személyt. A János evangélium előszava, valamint az Efézusi és Kolosszei levelek szövegei egy nagyon korán jelentkező, *kozmosz krisztológiát* alapoznak meg. Ha ez igaz, akkor azt kell mondanunk, hogy — Richard Rohr ferences szerzetes kifejezésével élve — e „*kozmosz Krisztus*” a teremtés hajnalától működik a világban, az emberi életben, egyetemesen.⁸ A Megtestesülés szerepe evvel nem csökken, sőt, mondhatjuk, hogy általa a „*kozmosz Krisztus*” minden emberhez bensőségesen kapcsolódó, bennünk lakó „*misztikus Krisztus*”-sá lett.⁹ A zsidóság és kereszténység egyszerre jellegzetesen különböző, egyszersmind elválaszthatatlanul egymáshoz tartozó vallási közösségei — a két jól megkülönböztethető, egymástól mégsem függetleníthető út — összetartozásának kérdését e teológiai kiindulópontból kellene továbbgondolnunk.¹⁰

BAKOS GERGELY

¹Az újszövetségi idézetek forrása: *Újszövetség*. (Ford. Simon Tamás László OSB.) Pannonhalmi Főapátság, Pannonhalma, 2015.

²Lásd angol, francia, héber, német, olasz és spanyol nyelven http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/chrstuni/sub-index/index_relations-jews.htm (2017.01.03.)

³A találkozók és dokumentumok felsorolását lásd az előző lábjegyzetben idézett helyen. E hivatalos honlap tanúsága szerint a vatikáni dokumentumok közül egyedül a legutolsó jelent meg hivatalosan héber fordításban. E körülmény önmagában jelzi jelentőségét. A honlapon felsorolt dokumentumok egy részének magyar fordítását lásd a következő kötetben: Dobos Károly Dániel – Nagypál Szabolcs: *Kizöldülő olajfa. Hivatalos megnyilatkozások a zsidó–keresztény párbeszédben*. Békés Gellért Ökumenikus Intézet – L'Harmattan Kiadó, Pannonhalma – Budapest, 2011.

⁴Alapos kidolgozására területi okokból itt nem vállalkozhatunk; a problémát magát, valamint megoldásának lehetséges irányát jelezzük.

⁵Lásd a 24 és 35. pontokat, valamint a dokumentum címében olvasható idézetet.

⁶36. pont.

⁷A kézenfekvő hittudományi példakép Aquinói Szent Tamás *Summa theologiae*ja lehet. Mint közismert, a tárgyalásban Tamás mindig hasonló ellentmondásokból indul ki, majd egy-egy kérdés tisztázása után igyekszik megadni a cikkely elején idézett állítások pontos jelentését — így oldva föl az ellentmondást.

⁸Vö. Richard Rohr – John Bookser Feiser: *Reménység a sötétben. Assisi Szent Ferenc lélekmegújító látomása a nyugtalanság korában*. (Ford. Lisztes Gábor.) Ursus Libris, [Budapest], 2005, 246.

⁹Vö. Henri Boulad SJ: *Az élet megszentelése*. (Ford. Szabóné Révész M. Magdolna.) Korda Kiadó, Kecskemét, 2011.

¹⁰Ebben nagy segítséget nyújthat zsidó oldalról a keresztény teológia által elhanyagolt Franz Rosenzweig *A megváltás csillaga* című műve (*Der Stern der Erlösung*. Universitätsbibliothek, Freiburg im Breisgau, 2002), amelyben a szerző a két vallás különbségét egymástól elválaszthatatlanul mivoltukban gondolja el. — *Egymástól elválaszthatatlanul összetartozó fogalmak különválasztása*, pontos fogalmi elemzése pedig filozófiailag az úgynevezett *diakritikai módszerrel* vihető végbe, amely egyszersmind tekintettel van az időbeli eltérésre. Lásd Tengelyi László: *Élettörténet és sorseselemény*. Atlantisz, Budapest, 1998, 34–38.